

Systémy ochrany přírody (hlavně ve vztahu k vodním a mokřadním ekosystémům)

Zákon o ochraně přírody a krajiny

Jedná se o zákon č. 114/1992 Sb., který vyhlásila Česká národní rada 19. února 1992 a Parlament České republiky jej od té doby několikrát novelizoval.

Český zákon určuje jednak obecné zásady ochrany přírody - ochranu rostlin, živočichů, geologických prvků (jeskyní), paleontologických nálezů i ochranu krajinného rázu území. Dále definuje jednotlivé druhy zvláště chráněných území - např. národní parky, rezervace, přírodní památky. Stanovuje povinnosti fyzických a právnických osob při ochraně přírody, definuje orgány ochrany přírody a jejich pravomoci. Zvláštní část zákona je věnována i soustavě chráněných území Natura 2000.

Druhová ochrana

Podle tohoto zákona jsou všechny druhy chráněny před zničením. Pro zvláště chráněné druhy uvedené ve vyhlášce č. 395/1992 platí konkrétnější a přísnější ochrana. Zvláště chráněné druhy se podle stupně ohrožení dělí na kriticky ohrožené, silně ohrožené a ohrožené.

Územní ochrana

Zákon rozděluje zvláště chráněná území na velkoplošná a maloplošná. Velkoplošná chráněná území zahrnuje kategorie národní park a chráněná krajinná oblast a maloplošná národní přírodní rezervace, přírodní rezervace, národní přírodní památka, přírodní památka. Zákon vymezuje stupeň ochrany každé kategorie a podmínky jejich využívání. NP, CHKO, NPR a NPP vyhláší ministerstvo životního prostředí. PP a PR vyhláší krajský úřad.

Natura 2000

Natura 2000 je soustava chráněných území, kterou společně vytváří členské státy Evropské unie. Je určena k ochraně nejvýznamnějších a nejvíce ohrožených druhů živočichů, rostlin a nejvýznamnějších přírodních stanovišť na území Evropské unie. Záměrem Natury 2000 je ochrana biologické rozmanitosti a jednotlivá území jsou navrhována podle přesně stanovených kritérií.

Aby tohoto úkolu bylo dosaženo co nejefektivněji, proběhlo (či mělo proběhnout) ve všech členských státech mapování přírodních biotopů. Členské státy EU mají povinnost vybrat na svém území nejvhodnější lokality s výskytem významných živočišných a rostlinných druhů a přírodních stanovišť. Rozloha těchto lokalit by měla být taková, aby bylo zabezpečeno zachování příznivého stavu předmětu ochrany na území celého státu, tzn. ve stavu stejném nebo lepším než v okamžiku vyhlášení. Členský stát EU má povinnost zajistit odpovídající ochranu i druhům celoevropsky hodnotným, které jsou ale v daném státě hojně rozšířené a nemají v něm tudíž zajištěnou legislativní ochranu (v ČR např. čolek velký, datel černý).

Pod ochranu Natury 2000 spadá na území celé Evropské unie 253 nejohroženějších typů přírodních stanovišť, 200 druhů živočichů, 434 druhů rostlin a 181 druhů ptáků. V České republice se z toho vyskytuje 58 typů přírodních stanovišť, 55 druhů živočichů, 16 druhů rostlin a 65 druhů ptáků.

Soustava Natura 2000 je vytvářena dvěma typy území:

- **Ptačí oblast** – ochrana hnízdišť a oblastí výskytu vzácných ptáků – často se jedná o vodní a mokřadní plochy
- **Evropsky významná lokalita** – ochrana stanovišť, ochrana všech ostatních druhů.
- Ochranu území začleněného do soustavy Natura 2000 si určuje každý členský stát na svém území podle svých vlastních zákonů. Má však povinnost převést do svého právního řádu evropské směrnice. V České republice byly směrnice začleněny do zákona č. 114/1992 Sb. O ochraně přírody a krajiny.

Při vzniku území Natura 2000 je odlišný postup pro ptačí oblasti a evropsky významné lokality:

- ptačí oblasti jsou vybírány členským státem a poté přímo nahlašovány Evropské komisi. Nemají přesná pravidla, podle kterých jsou vybírána, ale musí svojí rozlohou zajistit dostatečnou ochranu vybraných druhů ptáků.
- evropsky významné lokality stát vybere a poté předloží Evropské komisi tzv. národní seznam území (pSCI). Evropská komise vybírá z tohoto seznamu "lokality významné pro Evropské společenství (SCI)" a popřípadě navrhuje do seznamu další, státem neuvedené lokality. Lokality, které byly schváleny Evropskou komisí, musí stát do 6 let vyhlásit jako evropsky významné lokality.

Ochrana v oblastech Natura 2000

Území je vyhlášováno pro konkrétní druhy a nebo přírodní stanoviště. Ochranná opatření jsou tedy přesně cílena na daný předmět ochrany a nemají jednotný ochranný režim (na rozdíl např. od dnešní NPR), liší se od sebe podle příslušných ochranných fenoménů.

Už při vzniku soustavy Natura 2000 byla myšlenka, že není potřeba omezovat aktivity, které nemají negativní vliv na chráněný druh nebo stanoviště. Chráněná území soustavy Natura 2000 jsou často zakládána na územích, kde se běžně hospodaří. Pokud nemá dosavadní způsob hospodaření negativní vliv na předmět ochrany, může beze změny pokračovat na daném území stávající způsob hospodaření. Občas je však nutno upravit způsob hospodaření potřebám, pro které bylo území vyhlášeno.

Dojde-li k situaci, kdy druhy podléhající ochraně začnou působit hospodářské škody, ohrožovat letecký provoz, či bude-li potřeba regulovat jejich stavy z jiných závažných důvodů, jsou ve směrnících uvedeny tzv. **odchylky**. Ty umožňují za přísně kontrolovaných podmínek ochranná opatření, aby bylo zabráněno vzniku škod. Odchylky mohou být místního, regionálního nebo celostátního rozsahu podle četnosti a rozsahu působení škod.

Natura v České republice

V České republice za přípravu soustavy Natura 2000 odpovídá Ministerstvo životního prostředí. Na základě jeho pověření zodpovídá za *naturové* oblasti Agentura ochrany přírody a krajiny.

K červenci 2009 bylo vyhlášeno v České republice 39 ptačích oblastí

Česká vláda 5. října 2009 rozšířila síť evropsky významných lokalit Natura 2000 o 234 nových území, 25 lokalit bylo rozšířeno, u 175 vládní nařízení ustavilo menší změny a 21 lokalit ze seznamu vypadlo. Počet chráněných míst v Česku činí nyní kolem tisíce a jejich rozloha činí asi 10 % území státu. Podle ministerstva životního prostředí je budování Natury v České republice téměř uzavřeno.

Ramsarská úmluva

je smlouva, která byla uzavřena 2. 2. 1971 v Ramsaru v Íránu. Slouží k ochraně mokřadů, které jsou mezinárodně významné pro ochranu ptactva. Hlavním cílem úmluvy je ochrana ekologických funkcí mokřadů, jako regulátorů vodního režimu v krajině, stanovišť typických organismů (zejména vodního ptactva) a krajinných celků s vysokou kulturní, vědeckou, hospodářskou a rekreační hodnotou. Signatáři jsou povinni vyhledávat, registrovat a chránit taková území, podporovat zde výzkum a udržitelný rozvoj a vzájemně se o záležitostech týkajících se mokřadů informovat.

Smlouva - úmluva zavazuje členské země vyhlásit na své území alespoň jeden mokřad, který lze zařadit do mezinárodního seznamu mokřadů a také mu věnovat dostatečnou míru ochrany. Chráněná území se vybírají na základě svého mezinárodního významu z hlediska ekologie, botaniky, zoologie, limnologie nebo hydrologie. V první řadě se zařazují takové, které mají mezinárodní význam pro vodní ptactvo v jakémkoli ročním období. Smluvní strany plánují a uskutečňují své záměry tak, aby podporovaly zachování mokřadů v seznamu a pokud je to možné, rozumně využívaly ostatních mokřadů na svém území. Zrušit nebo omezit území můžou z naléhavých státních zájmů a měly by vytvořit náhradní chráněné území. Smluvní strany podporují výzkum a výměnu údajů o mokřadech, snaží se zvyšovat stavy vodního ptactva, spolupracují mezi sebou. Svolávají v případě potřeby konference. Členem se může stát každý člen OSN. Úmluva má platnost neomezenou dobu. Po pěti letech lze smlouvu vypovědět.

Den 2. únor (den založení) je celosvětovým Dnem mokřadů.

Úmluva v České republice

Po vzniku samostatné České republiky byl ustaven v roce 1993 Český ramsarský výbor. Zákon o přistoupení k celosvětové Ramsarské úmluvě přijala Česká a Slovenská Federativní republika 2. února 1990. Na našem území je vyhlášeno 12 významných mokřadů - celková rozloha činí 54 656 ha. Většina je navíc chráněna statutem rezervací

- RS1: Šumavské rašeliniště - 3371 ha
- RS2: Třeboňské rybníky - 10 165 ha
- RS3: Břehyně a Novozámecký rybník - 923 ha, viz NPR Břehyně - Pecopala a Novozámecký rybník
- RS4: Lednické rybníky - 665 ha
- RS5: Litovelské Pomoraví - 5122 ha
- RS6: Poodří - 5450 ha
- RS7: Krkonošská rašeliniště - 230 ha
- RS8: Třeboňská rašeliniště - 1100 ha
- RS9: Mokřady Dolního Podyjí - 11500 ha
- RS10: Mokřady Liběchovky a Pšovky - 350 ha
- RS11: Podzemní Punkva – 1.57 ha, zapsáno 2004
- RS12: Krušnohorská rašeliniště – 11224 ha, zapsáno 2006

Úmluva ve světě

Jde o první moderní celosvětovou úmluvu na ochranu a udržitelné využívání přírodních zdrojů. Nyní má 158 smluvních stran, 1822 chráněných mokřadů na 168 milionech hektarů.